

Alexandru Radovan

(Ce evenimente mai importante au marcat viața orașului?) În perioada trăită de mine? Am trăit în copilărie, la nivelul cartierului Mehala, primul zbor în cosmos al lui Iuri Gagarin. Eram copii, căutam să vedem pe cer racheta, bineînțeles că nu se vedea, noi însă probabil că o intuiam... Apoi anul 1968, când cetățenii orașului s-au manifestat alături de liderul de atunci, Ceaușescu, în opțiunea lui de a se opune invaziei Cehoslovaciei, fapt care ilustra din nou tocmai această deschidere spre respectarea identității naționale a altora, spre construirea unui socialism de alt tip în Cehoslovacia decât la noi, de neimpunere a unui model care ne era nouă specific - nu un atașament atât de mare față de „conducătorul mult iubit”. A mai fost aselenizarea americanilor pe Lună, pe care am urmărit-o cu sufletul la gură și care era povestită seara, pe marginea șanțului, de către copii și bătrâni: noi ascultam, bătrânii povesteau. Discuțiile erau legate, în perioada aceasta a liberalizării comuniste de la început a lui Ceaușescu, de integrarea noastră într-o lume care să semene cel puțin la nivelul manifestărilor tineretului – treceam în adolescență – cu cea occidentală. Veneau ambasadorii prieteniei, muzica din occident, moda, de ce să nu recunosc, *image*-ul occidentalului, pe care noi l-am preluat, și cel mai mult anii ultimi ai regimului comunist - '87, legat de ceea ce se întâmpla la Brașov și mai ales '89 când, ca și pe majoritatea timișorenilor, m-a dus viața pe străzi, sperând în cu totul altceva, și cu o doză bună de naivitate în acel moment în care credeam cinstit în niște valori care sunt date drept model de către niște state demne de admirație... Realitatea ulterioară mi-a dovedit că politica nu este tocmai așa curată ca și aspirațiile noastre. Nu m-am referit la momentul '77, la Valea Jiului, fiindcă atunci eram student la Cluj.

(Care credeți că au fost perioadele grele din viața orașului și de ce?) Cea mai grea perioadă cred că a fost cea de după '78 - '79 – modelul adus de Ceaușescu după vizita din China, cum spun unii specialiști, acela al unei societăți pline de constrângeri, plină de cenzură și de forța unui aparat de stat și în același timp acela a forțării exporturilor pentru a lichida datoriile pe seama populației și a ne aduce astfel într-un stadiu extraordinar de precar. Nu s-a manifestat atât de repede, să spunem, ca în Cluj. Aici existau anumite rezerve legate de fertilitatea zonei, de potențialul economic, de posibilitatea de a te aproviziona și pe alte căi decât cele legale. Dar cam din '79 - '79 a început să se resimtă absența curentului în case, întreruperile de energie electrică, reducerea căldurii – 12, 14 – 16 grade în case, cumplit! – iarna fără curent, în frig... Alimentația precară, cozile enorme, cu bonuri... Probleme de genul ce-i vei da copilului să mănânce, cu ce-l vei îmbrăca, fiindcă vroiai ceva mai deosebit, cum e și normal... Această zonă de întuneric pe plan economico- social, de cenzură în plan politic, în planul exprimării personale, în plan cultural, a fost cea mai dură pentru mine până în '89. Așa am resimțit-o eu, era o perioadă de refulare cumplită, în care îți găseai refugiul în lumea lecturii. Te îmbogățește spiritual dar universul exterior nu-ți oferea absolut nimic și comparația ducea doar la deznădejde sau revoltă. *(Cum a modificat această perioadă viața orașului?)* Orașul a devenit cenușiu, a devenit anost, nu mai era luminat... Știți probabil că Timișoara este splendidă începând cu primăvara timpurie și până în toamna târzie, dar iarna nu este niciodată aici iarna aceea frumoasă, de la munte, cu zăpada albă, imaculată. Ninge rar, iar dacă ninge totul se transformă în noroi. Cel puțin pentru mine, la

nivelul corespondenței simbolice, pustiul de afară îți exprimă pustiul interior, și totul era accentuat în acei ani în care nu exista lumină, nu existau posibilități de trai decent, de apă caldă, de păstrarea unei igiene sănătoase, alimentație sănătoasă... Parcă figurile oamenilor deveniseră cenușii. Probabil că totul era accentuat de ceea ce resimțeam eu, dar cred că și concetățenii mei, mai ales prietenii – comunicam unii cu ceilalți – resimțeau același lucru.

(Dar care au fost perioadele fericite?) Prin prisma existenței mele, o perioadă deosebită, poate cea mai frumoasă - eram tânăr, adolescent - a fost cea a liberalizării care a început în '68 și în Timișoara s-a prelungit peste '71. O perioadă în care, pentru un adolescent, să poți purta blue-jeans, să poți avea plăci, înregistrări străine cu muzică îndeosebi americană, să vezi filme americane care invadau televiziunile, să găsești produse străine: Coca – Cola, Pepsi – Cola la „Flora”, pentru cei pe care-i tenta teribilismul. „Flora” a fost pentru noi un local – sediu atât al liceenilor nonconformiști cât și al studenților și al intelectualilor perioadei, o oază în care ne împărtășeam bucuriile și durerile... Să poți vedea piesele de teatru dorite, să citești literatură de valoare – s-a tradus atunci enorm de mult din teatrul american contemporan, s-a tradus foarte mult din marii prozatori americani, mult din literatura engleză, franceză, practic fără o cenzură vizibilă. Să poți comunica cu ceilalți... Parcă n-ai mai simțit chingile societății socialiste. Am trăit, într-adevăr, într-o societate liberă, și în Timișoara s-a trăit liber timp de mulți ani pe un fond de bunăstare generală. Nivelul de trai s-a ridicat remarcabil, cel mai mult! După '90 niciodată nu s-a întâmplat acest lucru. După '90 am făcut saltul în planul trăirilor sufletești, în planul exteriorizărilor, în planul libertății, dar n-a fost urmat niciodată de un fundament material sensibil diferit, și aici mă refer la colectivitate, nu doar la unii.

(Erau spectacole în aer liber, manifestări, sărbători publice la care participați în trecut sau acum?) Erau spectacole numeroase. Când eram mic, părinții mă duceau întotdeauna la Pădurea Verde de 1 Mai. Mă rog, dincolo de semnificația sărbătorii, pentru noi era un prilej de ieșire, de a fi la aer liber, un prilej de a consuma specialități la grătar. Existau, și se păstrează și astăzi, o serie de manifestări legate de muzica populară, de portul popular, de etnografie. Nu le gustam prea mult pe acestea din urmă, îmi plăcea pădurea, îmi plăceau grătarele, mititeii, răcoritoarele. De 23 August erau de asemenea manifestări mari, grandioase în oraș. Când eram mic participam cu tot sufletul la ele. Eram invadați de literatura sovietică, de modelul sovietic, și pot spune că pentru noi, copiii de 7-8 ani, „Tânăra gardă” a lui Fadeev (?) sau lucrările lui Anatoli R... (?), care a scris „Secretul păsării de bronz” iar mai nou, după 1990, și-a scris cântecul de lebedă cu ... (?) și intră alături de marii scriitori ruși, trebuie să recunosc. Această literatură nu poate fi banalizată, cum se face deseori astăzi. Chit că motivația a fost total falsă, nu putem nega că a fost o scriere de valoare, care era trăită cu mijloace adecvate literaturii de către niște virtuozii. Nu se aseamănă cu producțiile limbii de lemn, care este mai pregnantă uneori după '90 la mulți dintre noi.

Dar cel mai mult îmi plăcea Târgul de Toamnă. Era Ziua Recoltei, undeva între 20 și 25 octombrie. Toată zona centrală a orașului era împodobită cu stuf, cu struguri, cu elemente de viță de vie, cu care alegorice. Gustam cu această ocazie produse deosebite. Trebuie să recunosc că am fost de mic, ca și orice timișorean, și gurmand. Noi, timișorenii, suntem gurmanzi, fiindcă am învățat să mâncăm de la unguri, de la germani, de la evrei, de la bulgari, de la români, de la sârbi. S-a creat o comunicare pe baza papilelor și a

aprecierilor gustative și am rămas același mâncău și astăzi. Nu uit niciodată că la o asemenea Zi a Recoltei am mâncat cârnați de gâscă prima și ultima dată în viața mea, au fost deosebiți.

(La manifestările publice de care mi-ați vorbit participau personalități publice sau politice marcante?) Participau, dar de atunci a existat spiritul de frondă al Timișoarei față de politicieni, și noi fugeam de-acolo. Chit că pe noi, copiii, ne fascina, și aveam acea trăire deosebită, bazată și pe o anumită literatură, existau demonstrații, care alegorice, mașini frumos îmbrăcate în diferite stoffe, toate acestea ne plăceau. Ne plăceau produsele de patiserie, prăjiturile, mulțimea pe care o vedeam. Ne întâlneam unii cu alții: „Hai să mergem la un film!” sau „Hai să mergem pe Bega, să mai vedem o cursă de canotaj!” – se desfășurau regate pe canalul nostru cu ocazia acestor sărbători. Da, toate acestea le trăiam din plin, dar în momentul când ajungeam în fața tribunei și începea câte unul să vorbească, atunci începea „marea evadare”. Unii dintre noi aveau o praștie făcută pe degete, din gumițe subțiri, și lansau sârmă îndoită, care lovind baloanele umplute cu hidrogen provoca mari explozii și tulburări. Era un spirit de frondă, de revoltă față de plictisul general al cuvântătorului. Țin minte și acum când venea Ceaușescu că ne scoteau din școli, ba pentru întâlnirea cu Tito, ba la o vizită, și evadam practic de la tribună, nu suportam, chit că nu erau acei ani groaznici pentru noi, încă era perioada liberalizării.